

עין משפט
נר מצוה

א [מ״י פ״ב מהל' שופר הל' ד' ופ״צ מהל' מגילה הלכה טו״ע א״ח ס׳ פ ספ״י ד' וס׳ תע׳ ספ״י ד' וס׳ תקפ׳ ספ״י ח וס׳ תרל ספ״י ג:]
ב [טו״ע א״ח ס׳ תע׳ ספ״י ו:]

רבינו הגאון

אמר ר"ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה, דכיון דהאי חזרת לאו בעידן חיובא דמרוו אכיל ליה, [ב]בורא פרי האדמה אכיל לאו, לפיכך בעי טיבול אחריתא דלא איכוון בקמייתא, ואקשינן ודילמא מצות אין צריכות כוונה, ואמאי מטיבלינן תרי זמני כי היכי דתהוי הכירא לתינוקות וישאלו אמאי מטיבלינן תרי זמני. ואסיקנא אפי' במרוו לחודיה בעינן תרי טבול, כי היכא דלהוי הכירא לתינוקות, ולא משמע דמצות צריכות כונה. ועוד תניא אכלן דמאי או חצאין או אכלן בלא כונה יצא ובלבד שלא ישהה באכילתו (נחמן) [ליתן] חצאין בין אכילה לאכילה יתר מכדי אכילה פוס. ונהי תניא בהדיא דלא בעו כונה. ופרקינן תנאי היא דתניא ר' יוסי אומר תרי טבולין ד' יוסי סבר להביא לפני מצה וחזרת וחזרות ושני תבשילין, לאו מכלל ד' יוסי סבר מצות צריכות כונה. ורוחין דילמא ר' יוסי נמי צריך תרי טבולי כי היכי דלהוי הכירא לתינוקות. ואמרין (אך כאן) [אם כן] אמאי קוני מצוה. אלא מיתקש מרור דסבר מצות צריכות כונה. מאי שני תבשילין, אמר רב הונא אפי' סלקא וארוזא. אמר רב אשי ש"מ מדקאמר אורו מבושל דלית להכתא כר' יוחנן בן גורי דאמר אורו מין דגן הוא. חזיקא אמר אפי' דג וביצה. רב יוסף אמר שני מיני בשר, אחד זכר ואלצילי ואחד זכר לחגיגה מבושל. רבינא אמר אפי' גרמא ובישולא הן שני תבשילין. אסיקנא היכא דאיכא שאר יריק מברך שאר יריקי בורא פרי האדמה ואכיל, וכי מטי לאכילת מרור מברך על אכילת מרור ואכיל ליה, היכא דלית ליה אלא חזרת בלבד היכי עבדי.

^[א] ז"ל אחד זכר ואל צילי לפסח ואחד מבושל זכר לחגיגה כ"ל וכן כתב הרשב"ם והסופ' משמו כאן.

קיד:

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. ריש לקיש סבר דמתני' סתמא קתני ומיירי אפי' יכול למזא שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות אלא עושה שני טיבולין במרור והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא צעידן כו' וצבורא פרי האדמה הוא דאכיל

ליה כלומר שלא צריך על אכילת מרור ודילמא לא איכוון ודילמא לאו דוקא כלומר ודאי לא איכוון למרור דאין מזה אלא עד טיבול שני אחר מנה הלכך צעי למהדר ואטבולי פי' ולצרך על אכילת מרור ולא נקט וצרכי משום דרב חסדא אית ליה צטמעתין דמצרך על אכילת מרור צטיבול ראשון והא דקאמר וצבורא פרי האדמה אכיל ליה היינו כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא אכלו ללאת צבורא פרי האדמה דאי סלקא דעתך לא צעי כוונה אם כן יאל חזבת מרור צטיבול ראשון אע"ג דאכלו לפני מנה וכתבי על מנות ומרורים לא הוא עיכובא אלאי' לריך תרי טיבולי צמרו הוה ליה לאהדורי אשאר ירקות משום היכירא צטיבול ראשון ואחר מנה צטיבול שני יאכל מרור ^א והגמרא דמי דלעולם אין צריכות כוונה ומהדרין אשאר ירקי משום היכירא וכדי לאכול מרור אחר המנה ומתניתין קמ"ל היכא דליכא שאר ירקי דאפי' צמרו צעין תרי טיבולי כדי לאכול מרור כמנאותו ומשום היכירא ולא אמרי' שלא יאכל מרור עד לצוקף ולא נחוש להיכירא ^ב: **אבל**ין דמאי יצא. אכל ודאי לא יאל אע"ג דמעשר ירק דרצנן כדאמרין גבי מנה בכל שעה (לעיל דף לה:). אכל לא בטבל ומוקי לה בטבל טבול מדרצנן ואיתקש מרור למנה וצדמאי יאל נמי צמלא משום דאי צעי מפקיר נכסיה וחזי ליה וטעמא דהחמירו צודאי דרצנן דטבל דאורייתא מפיק התם (לעיל דף לה:). מלא תאכל עליו חמץ יאל זה שאיכורו משום כל תאכל טבל ואיתקש מנה לחמץ:

אבלו בלא מתכוין יצא. קשיא לריש לקיש ואע"ג דריש לקיש דייק ממתניתין ע"כ מתניתין לא איירי בכל ענין אלא דליכא שאר ירקות וקא משני תנאי היא וכיון דאיכא תנא דסבר כריש לקיש דייק ספיר ריש לקיש ממתניתין דצריכות כוונה כי מסתמא איירי בכל ענין

אפי' איכא שאר ירקות: **סילקא וארוזא**. וכ"ש שני מיני בשר: **לית** דחש לה דר' יוחנן בן גורי. וטעמא דאינו צא לידי חימוץ אלא לידי סרחון צפ' כל שעה (לעיל דף לה:). **שני** מיני בשר. פירוש ר"ח זלי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא דקיימא לן כבן תימא (לעיל דף ע). דאין חגיגה נאכלת אלא זלי דמתניתין^א אחת כותיה לכך נראה דתירווייהו מבושלין וכן משמע לשון תבשילין: **אחד זכר אפסח ואחד לחגיגה**. כשחל י"ד להיות בשבת אין לריך רק צישול אחד ^ב דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת ^ג ומיהו אומר ר"י דמ"מ אין לחלק דדמי לחוצה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין^ד וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים ואין שום חשש אם אלו עושין אע"ג דלא צריך דליכא למיחש שמא יצנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריצה בשבת דהקריצה מסורה לזרזין וכשיצנה משה ושהרן יהא עמנו וליכא למיטעי אך הצא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו: **אמר רב הונא מברך בו**. רב הונא סבר כריש לקיש דצעי כוונה ואפי' אית ליה שאר ירקות עבדי במרור שני טיבולי: מתקוף

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

זאת אומרת **מזא** **צריכות** **כוונה**. משום הכי צעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון לשם מרור הואיל וצריך צורא פרי האדמה כשאר ירקות דעלמא: **דילמא הא קמשמע לן דצעין פרי טיבולי**. משום תינוקות שיטאלו ועבדינן היכירא טובא: **אכלן לחלאין**. חזי זית צפעס ראשונה וחזי זית צפעס שניה וצמרור קא איירי: **תנאי היא**. דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה צריכות כוונה: **ש"מ**. מדקאמר רב הונא דמצשלין אורו צפסת ולא חייש לחימוץ לית דחש לה לדרבי יוחנן: **אפילו דג וציצה שעלו**. שהיו רגילין להטות את הדג צביצים: **ואחד זכר**. לחגיגת ארבעה עשר: **גרמא וצישולא**. חתיכת בשר ומן המרק: **פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מצרך**. מעיקרא איירקי צורא פרי האדמה דאסור ליהנות מן העולם בלא צרכה וכיון דיש לו שאר ירקות הכי ספיר טפי שיצרך צפה"א על הירקות תחלה דהיינו צרכה הראויה להם ויפטור את המרור הצא אחריו מצרכת צפה"א ואח"כ יצרך על החזרת על אכילת מרור: ולצוקף

רשב"ם

זאת אומרת **מזא** **צריכות** **כוונה**. משום הכי צעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון דראשון לשם מרור הואיל וצריך עליו צפה"א כשאר ירקות דעלמא שהרי אין עדיין אכילת מזאת מרור לצרך עליו על אכילת מרור עד לאחר המנה: **דילמא הא קמ"ל דצעין פרי טיבולי**. משום תינוקות שיטאלו ועבדי היכירא טובא ומיהו ממרור קמא יאל ידי חובתו. ומהדר ר"ל א"כ דמשום היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מלות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות דאיכא נמי היכר לתינוקות. אכל במרור לחודיה לא צעין תרי טיבולי דכולי האי לא עבדינן משום היכירא דתינוקות להקדים אכילת מרור קודם זמנו: **ועוד תניא**. צהדיא דמלות אין צריכות כוונה ומיוצתא דריש לקיש: **אכלן דמאי יאל**. דאי צעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה: **אכלן חלאין**. חזי זית צפעס ראשון וחזי זית צפעס שני וצמרור מיירי: **תנאי היא**. דהאי תנא לית ליה מלות צריכות כוונה ורבי יוסי ליה מלות צריכות כוונה היכא דליכא שאר ירקות: **מזא להציא כו'**. כלומר מזא להציא מן התורה דאכתי לא קיים מאי **מזא להציא כו'**. מציאין הוה ליה למיתני: **סילקא**. תרדין ורבותא היא וכל שכן שני מיני בשר: **הואיל ונפק מפומיה דרב הונא**. צשציל חיבתא להראות הלכה כמותו: **ש"מ**. מדקאמר רב הונא שמצשלין אורו צפסת ולא חייש לחימוץ לית דחש לדר' יוחנן בן גורי: **אפי' דג וציצה שעלו**. שהיו רגילין להטות את הדג צביצים והיינו רבותא דאע"ג דדמי לתבציל אחד חשיב שני תבשילין: ^א **ואחד זכר**. לחגיגת ארבעה עשר הצאה עס הפסח: **שני מיני בשר**. זלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה כך פירש רבינו חננאל מרומי: **גרמא וצשולא**. חתיכת בשר ומרק שנתבשלה זו: **פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מצרך**. מעיקרא צטיבול ראשון אשאר ירקות צורא פרי האדמה דאסור ליהנו' מן העולם הוה בלא צרכה דכיון שיש לו שאר ירקות הכי ספיר טפי שיצרך צפה"א תחלה דהיינו צרכה הראויה לכן ויפטור את המרור מצרכת פרי האדמה ואחר כך יצרך על החזרת על אכילת מרור: ולצוקף

מסורת הש"ס

^[א] [צרכות יג. עירובין לה:].
^[ב] [עירובין שם ר"ה סה:].
^[ג] [צרכות לו. לעיל לה:].
^[ד] [ז"ל אחד ד"ה שני].
^[ה] [לחמן קטן. ע"י מוספות שם ד"ה טולן].

הגהות הב"ח

^[א] גמ' שמע מינה מדרב הונא דלית דחייס:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אחד זכר לפסח וכו' דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת. ע"ל נט ע"צ תוס' ד"ה צ"ד שחל ודקף ע' ע"צ מוספות ד"ה מ"ט:

מוסף רש"י

מצות צריכות כוונה. שהיא מתכוין לשם מלות (ובכוח ג'). שהעושה מזא צריך שיכוין למזא (עירובין צה:). ללאת ידי חובתו (שם).

מוסף תוספות

^א. אלא להשמיענו היכא שעשה טיבול הראשון בחזרת לא יצא חובת מרור דמצות צריכות כוונה. תוס' הרא"ש. ג. [אלא] אפי' היכא דלית ליה אלא חזרת שיצא ידי חובתו בטיבול ראשון, וגם נמי איכא היכירא לתינוקות, אפי'ה לא רצה לשנות הסדר וצריך לעשות שני טיבולין. שם. [ועיין ח' ה"רן]. ג. דלא כתיב בה במועדו, ואם יביאנה בער"ש תפסל בלינה למוצאי שבת. תוס' הרא"ש. ד. [ד]יהא נראה חל בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים הוא חגיגה ממש וזה אינו טוב דאי"כ הוי כמו קדרשים בחזין. תוס' ר"פ.

מסורת הש"ס

א) ינבמות פו. וע"ש כפרש"י קידושין גג. ע"ש כפרש"י. ב) ולקמן קטו: קכ.ג. א) ונחמס עט.ג. ד) שם. ס) ולעיל די.ג. ו) ג"ל אחר ד"ה ומנעל. ז) בס"א לימא. ח) ונע"ע תוספות ונחמס עת. ד"ה אלף ותוספות מנחות כג: ד"ה אלף למ"ד. ט) ונולין קו:ג. י) ע"י מ"ש מוס' שם ד"ה כל אחד כו' ומוס' מניגה יח: ד"ה הטעלג.

תורה אור השלם

- בתרשי השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו על מצות ומקרים יאכלהו: במדבר ט יא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מתקין ר"ח וכו' מועלת הברכה שביד בבבול האישו. ע"י לקמן קק ע"א מוס' ד"ה נחמונה: שם ר"ה והדר אביל וכו' ולא שייך באן חבילות. ע"י נכוס' לט ע"י מוס' ד"ה הכל מודים:

מוסף רש"י

ולבסוף. לבי מטי אחרת, אביל אכילת חסא בלא ברכה. פירוש כלל נכנס מורה, אלב ברכת בורא פיי האדמה ודאי מנכר, לדסור אלס ליהנות מן העולם כלל ברכה (האודה ח"א סי' טפ). משימה דגמרא. קי קבל מרבו ורבו מרבו (יבמות טו). א: קי קבעה בגמרא וטורה נפי נני פית ממדע (קדושין גו). שוהיה כורכר בבת אחת ואוכלן. ולא אחי טעם מרור ומנעל ליה לטעם מלף (נבחים עט.).

מוסף תוספות

א. דרוקא קידוש וברכת המזון שהם שתי מצוות חשיב חבילות חבילות אבל ברכת הנזין לא שייך לומר כן. מוס' ר"פ לעיל קיד. ג. י"א. (ודקדק שאני דחוקק המרירות הוא דמבטל טעם המצה. מוס' מנחות כג: ג. דר' יוחנן קבלה היתה בידו דחולוקס על הלל. מוס' ר"פ. ד. שמצותן בכך וכמטוזה אחת דמי. חי ה"ר. ה. חיכי מוכח ר' יוחנן מהבא דחולוקס עליו בחירו על הלל. מוס' ר"פ. ו. אלף ש"מ דס"ל (להלל) דבעלמא נמי מצוות אין מבטלות וכו'. ט. ד. דהכא אין מבטלות זו את זו ומותר לאוכלן בבת אחת. ט. ח. ו(וכי חיכי דמטוזה דרבנן מבטלא לה לדאורייתא וכו'. דאפילו הלל מודה דרבנן דאורייתא ודברבנן איי דרבנן ומבטל ליה לדאורייתא. מוס' ר"פ.

ולבסוף אכיל כלל ברכה. משום דנענין תרי טבולי: ומנעל ליה. לטעם מלף לדאורייתא: שהיה כורכר **נצט** אחס. פסח מלף ומרור: **וזכר למקדש כהלל.** וזכר למלך שהיה עושה הלל בזמן שבממ"ק קיים שהיו אוכלים פסחיהם: לריך נטילת ידים. משום המשקין שהידים שניות וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו' י:

רשב"ם

ולבסוף אכיל כלל ברכה. משום דנעני' ומרור דרבנן. וטעמא מפרש בשילהי **ומרור דרבנן. מלף בזמן הוה לדאורייתא** דכיון דכי הדדי נינהו כולאו קיום מלות נינהו ולא מבטלי אהדדי: **ומנעל לה.** לטעם מלף לדאורייתא: **כורכר נצט אחס.** (מלף) פסח מלף ומרור כורכר ככרך אחד כמו כורכו בגמ' (עירושין דף קא:): **יאכלוהו.** כל אחד בפני עצמו מדלל כתיב יאכלו^א (אומר) ואנף דענא דלפסח קלף כתיב לעיל ואכלו את הבשר: **משקין לה רב אשי נו'.** ומינה חולקין עליו חביריו כדבי יוחנן אכל מהכל לא שמעינן: **והספא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן.** דהא רבנן דברייתא מודו להלל דכריכה נמי שפיר דמי אכל ר' יוחנן קאמר דפליגי עליה דרבנן לגמרי לית להו כריכה כלל: **מנכר. אמנף לחודא כו': וזכר למקדש כהלל.** כמו שהיה עושה הלל בזמן שצית המקדש קיים שהיו אוכלים פסחים: **כל טעינונו נמשקין.** כגון ירק כמות או כחומץ לריך נטילת ידים משום משקה שהיידים שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה [לעיל יז:]:

לריך

לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן ימברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה וזכר למקדש כהלל אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא יכל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אמר רב פפא שמע מינה האי חסא

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

מתקין לה רב חסדא לאחר שמי"א בריכו בו'. רב חסדא נמי נראה דסבר כר"ל דנעני כוונה אעפ"כ סבר דלין נכון לזכר בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין לריכות כוונה ה"ל למימר כהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יצרך בטיבול שני הויא

מתקין לה רב חסדא לאחר שמי"א בריסו הימנו חוזר ומברך עליה אלא אמר רב חסדא מעיקרא מברך עליה בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואכיל ולבסוף אכיל אכילת חסא בלא ברכה בסוריא עבדי כרב הונא ורב ששת בריה דרב יהושע עבדי כרב חסדא ו"הלכתא כוותיה דרב חסדא רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא אמר רבינא אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן הכי אמר הלל^ב משמיה דגמרא לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול משום דסבירא לן^ג מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצה דאורייתא ואפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו ה"מ דאורייתא בדאורייתא או דרבנן דרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאוריית' מאן תנא^ד דשמעת ל' מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא^ה דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכר בבת אחת ואוכלן שנאמר י'על מצות ומרורים יאכלוהו אמר א' רבי יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול יהא כורכר בבת אחת ואוכלן בדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר ב' על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו מתקין לה רב אשי אי הכי מאי אפילו אלא אמר רב אשי האי תנא הכי קתני יכול לא יצא בהו ידי חובתו אא"כ כורכר בבת אחת ואוכלן בדרך שהלל אוכלן תלמוד

קטו.

מתקין לה רב חסדא לאחר שמי"א בריכו בו'. רב חסדא נמי נראה דסבר כר"ל דנעני כוונה אעפ"כ סבר דלין נכון לזכר בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין לריכות כוונה ה"ל למימר כהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יצרך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולא לריך לרב חסדא לאהדורי אשאר ירקי ומצרך לרב חסדא בטיבול ראשון על אכילת מרור אע"ג דעיקר מלות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מלף *מועלת הברכה שצריך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר דמצרך אתקיעות דשיצה ומועלת ברכה לתקיעות שצעמידה שהם עיקר ונעשית על סדר ברכות והשתא כל אלו אמוראי סברי דנעני כוונה וסממא דמסדר הש"ס סבר הכי מדליטריך לפסוק כרצ חסדא ואי אין לריכות כוונה פשיטא דלא יצרך בטיבול שני דאפילו לא צריך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יצרך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולית הלכתא כוותיה דאבוה דשמואל דלית ליה בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח). אין לריכות כוונה דקאמר ככפאו ואכל מלף ילא ומוקי לה ככפאוהו פרסיים והתם לא מיימי מאכלו כלל מתכוין משום דלגבי אכילה לא צעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה ומש"ה נמי לא מיימי הכא ברייתות דהתם דנעו כוונה דגבי תפלה ותקיעה נעני כוונה טפי כדפרישית: **והדרר אבירי חסא בלא ברכה.** ונראה דלין לריך לזכר בפס"א אע"ג דהגדה הו' הפסק כדפרישית לעיל ולא מיפטר בצרכה של טיבול ראשון מ"מ ברכת המוציא פוטרמן דהוה להו דברים הנאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שהרי ירקות גוררין הלז וקרי ליה נמי למרור פרפרת הפת וכן אמר כפיד מנכרין (ברכות ד' מג). צריך על הפת פטר את הפרפרת פרפר' היינו דברים הממשיכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות והיו רגילים לאוכלם בתוך הסעודה צין

מאכל למאכל ולכן פטר את הפרפרת לפי שצא לצורך שעל ידי כך אוכל יותר ואין לומר דפרפרת היינו דבר שצא ללפת זו את הפת דהא הוי ככלל הא דקמני התם דמצרך על העיקר ופוטרי את הטפילה וקאמר נמי רבי חיאי פת פוטרת כל מיני מאכל ורב פפא נמי פסיק התם הלכתא דברים הנאים תוך הסעודה מחמת הסעודה והיינו הפרפרת כדפי' אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה תוך הסעודה כגון תאנים וענבים שאינן צאין להמשיך המאכל ולא ללפת אלא לתענוג לריכיין ברכה לפניהם ולא לאחריהם אחר הסעודה אפילו פרפרת טעונין ברכה צין לפניהם צין לאחריהם וה"ר יוסף טוב עלם כתב בקדרו למלך שאר ירקות צאין תחלה לפטור חזרת מצרכה ראויה להוליתא דהא משום הימירא צאין^א ולא שייך כאן חצילות אלא בתרי מילי^ב ועוד דרב חסדא מצרך שתיקן אחרות ועוד דמשמע דלא פטר ליה פת ושמא אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כוית: **א"ר מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא.** וכל שכן דאי לא הוי מרור אפי' מדרבנן דמבטל להמלף כדמשמע לקמן והא דשרי בהקומץ (מנחות דף כג:): מלף מתבטלת לא אמו בשמים ומבטלו למלף דלין מן הבשמים כי אם דבר מועט^ג ודלא כאותן שאסרו מלף מתבטלת בשם רש"י אף צימים אחרונים משום דמחמעי לה: **א"א אמר רב אשי.** אין נראה כפירוש הקונטרס דמשנש רב אשי מילמיה דרבי יוחנן^ד שהרי טוב להגיה הצרייתא אפילו לחסר כמו שאנו מגיהין כמה ברייתות מלשנש דברי ר' יוחנן אלא רב אשי מתקין אבני ישיצה דמפרשי דחולקין רבנן ואסרי לכרוך דא"כ מאי אפילו אלא רבנן סברי דבכל ענין מלותן צין ע"י כריכה צין כל אחד לצדו ופליגי אהלל דמנריך לכרוך ונקטי רבנן אפילו משום הלל וא"מ מנף לן דסבר הלל דלין מבטלות דילמא שאני הכא דגלי קרא' ועוד^ה הא לרבנן נמי אין מבטלות דהא אם כרכן נמי ילא וי"ל מדסבר דלכתחלה יש לו לכרוך וצדיעזד נפיק כי לא כריך אם כן בעלמא אין מבטלות דאי אינצריך קרא הכא להתיר כריכה ולומר דהכא לא מבטלי^ו והלכך לרבנן דמוקי קרא דציעזד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאני הכא דגלי קרא': **א"א מברך אמצה ואבי"א ומברך אמרור בו'.** אם היה כורך שיהיה יחד תחלה הוה אחי מרור דרבנן ומבטל למלף ואם היה אוכל מלף בלא מרור תחלה כשהיה כורכר אחר כך אחי מלף דרשות ומבטל מרור דרבנן^ז ומיהו אי הוה קיימא לן כהלל הוה עבדינן הכי מלף לחודא והדר מלף ומרור ככריכה^ח כיון שצריך לעשות מדרבנן מלות כריכה כהלל הוה דרבנן ודרבנן: **ב"ר שטיבולו במשקה צריך נשי"א.** פי' בקוני' אע"ג דקי"ל (חולין דף קו.) הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקי"ל (פסח פ"ח משנה ו) כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה הוה להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו בנהמא ואין נראה לפרש כן דאם כן כי פריך למלך לי נטילת ידים הא לא נגע ומאי נפקא מיניה אפילו אי לא נגע כיון דסוף סוף אכיל משקה המנוטל לא גרע מאוכל מחמת מאכיל דנעני נטילת ידיס^ט ועוד וכי לא ידע המקשה דאיכא למיחש דילמא נגע כדאמר רב פפא ונראה דנטילה דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשחוטן ולפסול את גופו כדתנן בפ"צ דחולין (דף ג.) השוחט ולא ילא מהן דס כו' הא ילא מהן דס אין נאכלין צידים מסואבות ואמר נמי בקשר הסיצה^י (ברכות דף מג.) הציאו להן יין כל אחד נוטל ידו אחת פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו והתם סגי ציד אחת

אכל

עין משפט ונר מצוה

עט א מיי' פ"ח מהל' מלף הלכה יב סגמ עשין מלף טוש"ע א"ח סי' תעה סעף ב:
פ ב מיי' שם הלכה ו [והלכה ח] טוש"ע שם סעף א:
פא ג מיי' שם הלכה א ופ"ו מהל' ברכות הלכה א סגמ שם ועשין כו טוש"ע א"ח סי' תעג סעף ו וימי קנת סמי ד [רב אלפס ברכות פ"ח דף מה. וברא"ש פ' כל הנשר סי' יו"ד]:

הגהות מהר"ב רינשבורג

[א] בב"ב אמר ר' יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל. ר"ב עיין ביאור סוגיין ולשון רש"ס ומוספות בשו"ת שער אפרים סי' נ"א. ר"ב ג"ד ובשו"ת בית יעקב סי' ס"א בנזרך מלף ומצומה שכלם שמו אחר הדלת לשון הח"ה והרמב"ן בספר המלחמות בסוגיין יעוש"ה: [ב] שם תלמוד לומר על מלות ומרורים יאכלוהו. מנחקן מצינו על מלות ומרורים ויצי' [מלות על מרורים] כ"ל: לברש"ס ב"ה סי' יאכלוהו והכן ודוק':

רבינו חננאל

ואסיקנא רב חסדא אמר מברך אחדות מעיקרא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור. ובסוף אכיל חזרת בלא ברכה והלכתא כרב חסדא. רב אחא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא. אמר רבא לא ניכול איניש מצה ומרור בחדי הדדי דסבירא לן מצה בזמן הזה [דאורייתא ומרור] דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא. ואפי' למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו, הני מילי דאורייתא ודאורייתא, כגון מצה ומרור בזמן שבית המקדש קיים ודחריהו דאורייתא, אבל בזמן הזה דרבנן בלבד הוא, לא. מאן תנא דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הלל, דהניא אמור עליו על הלל שהיה כורך המרור על המצה ואוכל בבת אחת כו'. אמר ר' יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל, דתניא יכול לא יהא אדם ויצא ידי חובתו בפסח אלא אם כן כורכר בבת אחת מצה ומרור ואוכל בדרך שהלל אוכל, ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו, זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא איתמר הלכתא לא כרבנן ולא כהלל, לחודיה ואכיל, והדר כריך ליה למרור אמצה ואכיל להו בבת אחת בלא ברכה וזכר למקדש כהלל. אמר ר' אושעיא כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים. אמר רב פפא ש"מ מדקתני מרור

עין משפט
נר מצווה

פב א ב ג מיי פ"ח מהל' מלך הל' ו וח סמג עשין מה טו"ע א"ח סי' תע"ט סעיף א': **פג** ד (מיי) פרק ו מהל' מלך דין בן טו"ע"ע שם סעיף ג': **פד** ה מיי' שם פ"ח הלכה ב וסמג שם טו"ע"ע א"ח סי' תע"ט סעיף ד': **פה** ו מיי' שם פ"ז הל' ג טו"ע"ע שם סעיף ו: **פו** ז ח שם סעיף ז:

רבינו חננאל

צריך נטילת ידים, צריך לשקועיה משום קפא כדי שתמות משהם קפא שבאותו הירק מן החומץ שבהרוסת. פי' קפא תולעת, דתניא בתרומות האוכל תולעים שבעקרי אילנות ואת הקפא שבירק חיבי, יבחושיין שבחומץ ושביין (ל' מותרין, סנן במסנתא אסורין, דאי לא משקע ליה למה ליה נטילת ידים, אדריבה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש, הנוטל יריו בטבול ראשון צריך שטול ידיו בטבול שני, ואמרי' למה לי נטילת ידים שניה הא משא ידיה חדא זימנא, ופרקי' כיון דמפסיק ביניהו ואמר אגדתא והלילא, דלמא מנח דעתיה ונגע במידי דמטניף, הלכך צריך נטילת ידים שניה. אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא. בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. ברכן כסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא. אמר רב שימי בר אשי מצה ודרור וחורסת בפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה. רב כהנא אמר כלהו דאביי הוה יתיב קמי רבא חזא דמגבה פתורא אמר אכתי לא אכלינן כו'. בריטין בפרק כיצד מברכין על הפירות. אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמינה פרוסה בתוך שלימה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב וקימא לן מפני שהוא יום טוב צריך לבצוע על שתי ככרות שכבת דכתיב ביה לקטו לחם משנה, הלכך בפסח מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע. ומסתברא אפרוסה ויש אומרים אשלימה. תניא לחם עוני לחם שעונין עליו דברים. פי' אומר עליו הגדה, מצה זו שאנו אוכלין כו'.

(א) בתוספתא שם שפליגין גמי' אסורין אף הגריף ז"ל הנה מותרין וגו' רע"ט מסיע ליה ורבי הגריף ז"ל צו"ד סי' פ"ד סק"ח תמוה לפי זה וי"ע.

קטו:

אכל במרור נוגע צ"י ידיו וקאמר הסיכו מציאין להם מים אע"פ שכל אחד כבר נטל ידו אחת חוזר ונוטל צ"י ידיו אע"ג דאמרנין (ידים פ"ב מ"א) נטל ידו אחת משטיפה אחת טהורה כריך ליטול שתיהן ולפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה לכך סבר המקשה דבהך נטילה ליכא למיגור שמא יגע ולפי זה נראה דאין

לברך על אותה נטילה כיון דליכא הכא מלוא לשמוע דברי ר"א בן ערך (חולין דף קו.) וכ"ש אגן שאין אנו מזהרין מלטמאות עממנו ומללכוכל אוכלין טמאין ואין אנו זריכין לאותה נטילה והמבצר הרי זה מבצר ברכה לבטלה ובכל סדרים כתיב שצריך על הנטילה לברך ואין נראה כדפרישית:

קפא. פי' ר"ח תולעת כדמניא התולעת שבעיקרי זימים ושבעיקרי גפנים והקפא שצירק והיחושין שצין וחומץ הרי אלו מותרים וא"ת תיקשי מינה לשמואל דאמר בסוף אלו טריפות (חולין דף קו.) קישות השתילע בלציה אסור משום שרץ כאידך ברייתא דמייתי התם ומיהו ק"ק דמ"מ אמאי לא מייתי הך ברייתא התם ועוד שמואל היכי אכיל מרור בפסח וכי תימא דצדיק להו שלא יהא שם קפא א"כ אמאי כריך חרוסת כיון דליכא קפא ושמא ברוב ירקות אין בהם קפא וסמין שמואל ארוצא ומשום סכנה דקפא חיישינן למיעוטא ונריך חרוסת: **צריך** שיטול בטיבול שני. לאו דוקא נקט בטיבול שני דהא עבד ליה בתר המוציא דבעי נטילת ידים אלא אגב טיבול ראשון נקט טיבול שני והנטילה נמי גס לצורך טיבול זה: **אסור**י מסח דעתיה ונגע. תימא מה כריך להאי טעמא תיפוק ליה דנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה אלא שלא יעמא את המשקין וי"ל דס"ד דכיון שנטל יועיל אפילו לנהמא דחולין לא בעי כוונה לכך כריך להאי טעמא: **ידי** מצה יצא ידי מרור לא יצא. וא"ת כיון שאין במרור זה מלוא מדרבנן ליבטיל מרור להאי מלך דהאיה וי"ל דלא שייך ביטול אלא כשלוסען יחד דלא^א מבטל טעם אחד את חצירו אבל כשהם שלמים^ב אפילו יהיה יותר מחצירו לא מבטל ליה: **מצה** לפני כל אחד ואחד מרור כו'. נראה דהכרעה היא לצרכי לטעום תיכף לצרכה מיד: **למך** עוקרין את השלחן. דוקא שלהן שהן קטנים אבל שלנו שגדולים איכא טורח גדול בעקירתו נהגו לסלק הקערה לגד אחד דליהוי כעקירת שלחן ומה שנוהגין לסלק שני תבשילין בשעת הגבהה כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחזק^ג וכן יסד ה"ר יוסף בסדרו מושך מהקערה שני תבשילין ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא כו' ולא יתכן דהא דאמר בשר אינו כריך להגביה היינו בשעה שאומר פסח זה דלא ודאי נראה כאוכל קדשים^ד: **בר**י שיבייר התינוק וישא^ה. כלומר ומתוך כך יבא לישראל בשאר דברים אבל צמה ששאל למה אנו עוקרין השלחן לא יפטר ממנה נשתנה והסיה דלציי לא פי' הגמי' אלא תחלת שאילתו:

מחצירו לא מבטל ליה: **מצה** לפני כל אחד ואחד מרור כו'.

נראה דטעמא כדי שיעטום תיכף לצרכה מיד כיון שזאת הכרעה היא לשם חובה אבל בשאר ימות השנה דאין הכרעה חובה אין כריך לטעום תיכף לצרכה מיד: **למך** עוקרין את השלחן. דוקא שלהן שהן קטנים אבל שלנו שגדולים איכא טורח גדול בעקירתו נהגו לסלק הקערה לגד אחד דליהוי כעקירת שלחן ומה שנוהגין לסלק שני תבשילין בשעת הגבהה כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחזק^א וכן יסד ה"ר יוסף בסדרו מושך מהקערה שני תבשילין ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא כו' ולא יתכן דהא דאמר בשר אינו כריך להגביה היינו בשעה שאומר פסח זה דלא ודאי נראה כאוכל קדשים^ב: **בר**י שיבייר התינוק וישא^ה. כלומר ומתוך כך יבא לישראל בשאר דברים אבל צמה ששאל למה אנו עוקרין השלחן לא יפטר ממנה נשתנה והסיה דלציי לא פי' הגמי' אלא תחלת שאילתו:

מח

דליהוי היכיכא למינוקות. וה"מ לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר הגדה לצדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מלך ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בזה. ויש שנוהגין להגביה את הקערה על הכף ומוציאין הבשר מן הקערה ולאו מלמא היא דהא דאמר לקמן^א בשר אין כריך להגביה ה"מ בשעה שאומר הגדה פסח שהיו אצותינו כו' וכיון דלא מצי למימר פסח זה אם היה מגביהו לתבשיל שהיה צידו נראה כמקדיש בהמתו מחיים אבל כשמגביה הקערה כדי שיכיר מינוק וישאל היאך נראה כמקדיש קדשים לפיכך אין כריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה חסם ואין כאן היכר למינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ויצימה בקרן זזית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל דמני לעקירת שלחן: **פטרסן מלומר** מה נשתנה. דתניא לקמן^ב חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעממו מה נשתנה וכיון ששאלו^ג לנו מה נשתנה אין אנו זריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו (של בנו) לפי שנשתעדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו:

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

לריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. ארם שבחזרת שהשרף שבחזרת יש בו ארם כדךך הצללים: **הא** לא נגע. ידו במשקה: **הא** בעלמא איסמרי. בשאר טיבולין שאינן קבע כריך שיטול ידיו לטיבול דכשנטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לצוא: **דאי** ס"ד **הכל**. גבי מרור איתמר אמאי הא משי ליה חדא

וזמא בטיבול ראשון: **אסיה** לדעסיה ונגע. בצשרו: **בלע** מלך. ולא לעסה ינא: **בלע** מרור (לא) ינא. [אין] אפשר שלא טעם בו טעם מרור: **בלע** מלך ומרור. יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ינא ידי מלך שאינה זריכה טעם אבל ידי מרור לא ינא הואיל ולא לעסו ואוכל מלך עמו אין לו שום טעם: **כרכן**. שניהם יחד בסיב הדקל לא ינא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה: **ואין** עוקרין **אם** השלחן. א"ל להגביה קערה כשמסתיל הגדה אלא מלפני הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה:

אף

רשב"ם

לריך לשקועיה בחרוסת משום קפא. ארם שחזרת יש בו ארם כדךך הצללים והלכך כריך נט"י לטיבול ראשון כדלקמן שהרי נוגע במשקין כשמשקע את החזרת בחרוסת. ור"ת פירש קפא תולעת דתניא בתרומות^א התולעים שבעיקרי אילנות ואת הקפא שצירק יבחושיין שבחומץ ושצין מותרין סינים במסנתא אסורין וכיון דפריש ממקום רבימיה הוי ליה כשרך השורץ על הארץ כדאמר בשליה אלו טריפות (חולין דף קו.) ועיקר: **הא** לא נגע. ידו במשקה: **אגב** חוליה. שנותנין בו תפוחין כדמוכח לקמן^ב וזכר לתפוח: **לטיבול** ראשון. של שאר ירקין: **לטיבול שני**. חזרת: **הא** בעלמא איסמרי. בשאר טיבולין שבשאר ימות השנה שאינן קבע וכשנטול ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לצוא והסמי דעתו: **דאי** ס"ד **הכל**. גבי מרור איתמר אמאי הא משא ליה ידיה חדא זמנא בטיבול ראשון: **אסיה** לדעסיה. ונגע בשום דבר טהור: **בלע** מלך. ולא לעסה ינא שהרי קיים בערבי תאכלו מלוא^א (שמות יב) שהרי אכילה היא לו ומיהו לכתחלה טעם מלך

בעינן: **בלע** מרור לא ינא. דבעינן טעם מרור וליכא דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל וזכר לומרירו את חייהם (שם ב) כך מנאמי כתוב בכל הספרים ובפי' ר"ח. ורבינו פי' בלע מרור ינא א"ל שלא יהא בו טעם מרור בלע מלך ומרור יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ידי מלך ינא ידי מרור לא ינא הואיל ולא לעסו ואכל מלך עמו אין לו שום טעם. ולפי הכתוב בספרים כריך לפרש בלע מלך ומרור ידי מלך מיהו ינא דלא תימא אף ידי מלך לא ינא דאיכא תרמי לריעותא שלא טעם טעם מלך וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ בינתיים: **כרכן**. שניהן יחד בסיב הגדל בסיב הדקל לא ינא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי: **מלך** לפני כל אחד ואחד. מנהג שלהן היה להסב על המטות והיה שלחן לפני כל אחד ואחד הלכך כריך מלך ומרור לפני כל אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין כריך כי אם לפני מי שעושה הסדר והוא יחלק לכל אחד מלך ומרור: **ואין** עוקר **את** השלחן. שמלוא היא לעקור את השלחן כדלקמן כי היכי

דליהוי היכיכא למינוקות. וה"מ לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר הגדה לצדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מלך ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בזה. ויש שנוהגין להגביה את הקערה על הכף ומוציאין הבשר מן הקערה ולאו מלמא היא דהא דאמר לקמן^א בשר אין כריך להגביה ה"מ בשעה שאומר הגדה פסח שהיו אצותינו כו' וכיון דלא מצי למימר פסח זה אם היה מגביהו לתבשיל שהיה צידו נראה כמקדיש בהמתו מחיים אבל כשמגביה הקערה כדי שיכיר מינוק וישאל היאך נראה כמקדיש קדשים לפיכך אין כריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה חסם ואין כאן היכר למינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ויצימה בקרן זזית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל דמני לעקירת שלחן: **פטרסן מלומר** מה נשתנה. דתניא לקמן^ב חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעממו מה נשתנה וכיון ששאלו^ג לנו מה נשתנה אין אנו זריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו (של בנו) לפי שנשתעדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו:

אף

מסורת הש"ס

(א) לעיל דף לו, ט (מס') פ"ו ה"ב, ג (דף קטז.), (ד) דף קטז, (ט) (שם.), (ו) בס"א, ששאל,

תורה אור השלם

י. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחזון יצאת מארץ מצרים למען ותזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך;

דברים טז ג

מוסף רש"י

לחם שעונין עליו דברים. שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה (דע"ל יז.).

מוסף תוספות

א. כשכנסו במעיו וטעם אחר מעורב בו. סי' הר"ן. ב. כשבלען, אין הטעמים מתערבים. שם. ג. כדאמרין לקמן (קטז.); מס' ר"ס. ד. י"א. ולא נראה דהא דקאמרין לקמן היינו דוקא כשכמר פסח זה שהיו אבותינו אוכלים בו, דאסור להגביה התבשיל מפני שנראה כמקדיש אבל כשמגביה הקערה או וודאי אין צריך להחזיר התבשילין. שם.

